

Peruspalveluministeri Susanna Huovinen

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy Itä-Suomessa

Ti 1.10.2013 klo 9.45

Hyvät Itä-Suomen nykyiset ja entiset nuoret, arvoisat asiantuntijat, hyvät kuulijat.

On hienoa nähdä teidät täällä Mikkelissä pohtimassa nuorten - ja aivan erityisesti itäsuomalaisen nuorten - asioita. Haluan antaa järjestäjille kiitokset tästä tärkeästä tilaisuudesta. Mukava olla mukana tänään! Toivottavasti voimme luottaa jatkossakin apuunne ja ideoihinne nuorten syrjäytymisen ehkäisemistyössä. Tarvitsemme uudenlaisia avauksia ja monien eri toimijoiden yhteistyötä. Siten voimme entistä tehokkaammin torjua nuorten syrjäytymistä.

Kirjoitin ylioppilaaksi vuonna 1991. Suuri lama oli puskemassa päälle ja epävarmuus leimasi niin aikuisten kuin nuortenkin arkea. Pysin heti kirjoitusten jälkeen yliopistoon ja vaikka kaikille sanoinkin, etten vielä opiskelemaan vakavissani hae, olin valmistautunut pääsykokeisiin. Toisin kuin monet ystäväni, tiesin aika tarkkaan mille alalle halusin. Ovet eivät kuitenkaan auenneet ja vietin välivuoden päätöissä, järjestöaktiivina ja avoimen yliopiston kursseilla. Pettymys oli suuri, kun seuraavanakaan vuonna en päässyt opiskelemaan. Tuntui kuin märkä rätkki olisi iskenyt vasten kasvoja. Lama paheni ja töiden saaminen siinä samalla. Tulevaisuuden näkymät näyttivät aina synkeiltä ja näin jälkikäteen ajateltuna minulla olisi ilman perheeni ja ystäväni tiivistä tukea ollut suuri riski ajautua syrjään.

Vaikka yhä suurempi osa nuorista pärjää koko ajan paremmin, kaikki nuoret eivät löydä helposti paikkaansa tässä yhteiskunnassa. Noin 40 000 alle 30-vuotiasta on pelkän perusasteen koulutuksen varassa, työn ja koulutuksen ulkopuolella. Vuosittain noin 1000 nuorta jää mielenterveysongelmien takia työkyvyttömyyseläkkeelle. Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista aiheutuu vuosittain 300 miljoonan euron taloudelliset kustannukset. Inhimillinen kustannus on usein mitaamaton.

Koulutusta tai työtä vailla olevia nuoria pidetään usein automaattisesti syrjäytyneinä tai syrjäytymisuhan alaisina. Kysymys on paljon moniulotteisempi. Nuorisojärjestöjen edustajat ovat tänäkin syksynä muistuttaneet, että vaikka nuorella ei olisi töitä tai opiskelupaikkaa, hänellä voi olla hyvin vahva sosiaalinen verkosto. Työsäikäyvä ihminen voi taas puolestaan olla hyvin yksinäinen. ”Syrjäytynyt” on siis suhteellinen käsite, ja siksi sitä pitää käyttää varoen. Pitää välttää leimaavaa puhetta, sillä tarpeeton leimaaminen voi pahimmillaan myös syrjäyttää.

Usein mittarina käytetty työttömyysaste ei siis kuvaa sitä, kuinka suuri osa nuorista on ”syrjäytyneitä” tai avun tarpeessa. Työttömyyden sijaan onkin alettu käyttää ns. NEET-astetta (Not in Employment, Education or Training). Tällä tarkoitetaan nuoria, jotka eivät ole työssä tai koulutuksessa. Tätä NEET-indikaattoria käytetään myös Euroopan unionin Eurooppa 2020 -strategiassa. Sama huoli nuorten tulevaisuudesta, joka täällä Itä-Suomessa on, yhdistää kaikkia EU-maita. Kaikkiaan noin 7,5 miljoonaa eurooppalaista alle 25-vuotiasta nuorta on työelämän ja koulutuksen ulkopuolella. Euroopan komissio totesikin tuoreessa tiedonannossaan (KOM(2013)447) työttömät nuoret *valtavaksi käyttämättömäksi resurssiksi ja suuren nuorisotyöttömyyden sosiaalisesti kriisiksi*. Myös Nobel -rauhanpalkinnon saanut, presidentti Martti Ahtisaari on todennut, että suuri määrä nuoria miehiä, joilla ei ole mitään mielekästä tekemistä on uhka myös rauhan rakentamistyölle monissa osissa maailmaa. Huoli nuorista on globaali.

Hyvä kuulijat,

Suomessa tilanne on OECD-maiden keskiarvoa parempi. Hallitus on vaikeista taloudellisista ajoista huolimatta sitoutunut edistämään kaikkien nuorten osallisuutta. Hallitusohjelman mukaan nuorisotyöttömyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen torjumiseksi jokaiselle nuorelle taataan työ-, opiskelu-, kuntoutus- tai harjoittelupaikka. Myös nuorisopalvelut turvataan lähipalveluna koko maassa. Nuorisotakuu käynnistyi tämän vuoden alussa ja sitä kehitetään jatkuvasti.

Nuorisotakuuta pohtinut työryhmä (TEM raportteja 8/2012) asetti tavoitteeksi, että vuonna 2016 päästään ns. normaalitilanteeseen. Silloin nuorten palveluverkosto toimii ja nuoret pääsevät osallisiksi yhteiskunnassa. Tässä onnistuminen edellyttää nuorisotakuun sosiaalisen ulottuvuuden vahvistamista ja uusien toimintamallien kehittämistä myös nuorten sosiaali- ja terveyspalveluihin. Lisäksi tarvitaan uudenlaista yhteistyötä koulutus- ja työllisyyspalvelujen kesken. Näin nuorille voidaan tarjota reittejä eteenpäin.

Nuorten, kuten muidenkin syrjäytymisen taustalla on erilaisia työ- ja toimintakykyyn, terveyteen ja sosiaalisiin taitoihin liittyviä ongelmia. Suurin osa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista olisi halukkaita työelämävalmiuksiensa parantamiseen. He tarvitsisivat kuntouttavia toimenpiteitä ennen koulutukseen ja työelämään siirtymistä. Onkin tärkeää kytkeä sosiaalityön ja nuorten sosiaalipalvelujen kehittäminen entistä tiiviimmin nuorten yhteiskuntatakuuseen. Näin palveluverkosto saadaan toimimaan siten, että myös kaikkein vaikeimmassa asemassa olevat nuoret tulevat autetuiksi.

Omakin esimerkkini alussa vahvistaa käsitystä, että nuoruuteen liittyy luonnollisena osana tiettyä epävarmuutta, erilaisten vaihtoehtojen punnitsemista, oman polun hakemista, polulta eksymistä ja jälleen uusien reittien löytämistä. Toiset sietävät tätä epävarmuutta paremmin kuin toiset. Epäonnistumisen kokemuksilla ja pettymyksen tunteilla voi kuitenkin olla passivoiva vaikutus. Osalla nuorista tällaisia kokemuksia on syystä tai toisesta ehtinyt elämässä kertyä liikaakin. Heitä ei tulisi jättää yksin uuteen työ- tai opiskelupaikkaan pohtimaan ”olenko oikeassa paikassa oikeaan aikaan”. Sille pohdinnalle pitää olla mahdollisuus aikaisemmin. Ehkäpä meidän pitää myös valmistaa nuoriamme kohtaamaan tätä epävarmuutta nykyistä paremmin.

Yksi tärkeä askel otetaan, kun pääsyä ammatilliseen kuntoutukseen helpotetaan vuoden 2014 alussa. Jatkossa ammatillista kuntoutusta saavat myös ne nuoret, jotka ovat vaarassa syrjäytyä työelämästä ennen kuin ovat sinne päässeetkään. Kuntoutus voi olla työ- tai koulutuskokeilua tai muuta nuoren elämäntilanteeseen räätälöityä toimintaa.

Vuoden 2014 budjetissa hallitus esittää muitakin lisäpanostuksia nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Oppilas- ja opiskelijahuollon kehittämiseen panostetaan ensi vuonna 8,45 miljoonaa euroa. Ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoihin osoitetaan 3 milj. euron lisämääräraha verrattuna kevään kehyspäätökseen. Lisäksi valtakunnallista työpankkikokeilun kohderyhmää laajennetaan koskemaan nuorisotakuun piiriin kuuluvia nuoria, joilla ei ole ammatillista perustutkintoa.

Hyvät kuulijat,

Te täällä olevat tiedätte, että tuloksia saadaan aikaan, kun paikallinen ja alueellinen yhteistyö toimii. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa Kasteessa luodaan, arvioidaan, levitetään ja juurrutetaan tälläkin hetkellä uusia hyviä käytäntöjä paikallisesti, alueellisesti ja parhaimmillaan myös valtakunnallisesti. Esimerkiksi osana Kainuun sote- kuntayhtymän hallinnoimaa Virtahanketta on viime vuosina tehty hyvää työtä. Siinä on etsitty keinoja sosiaalista vahvistamista tarvitsevien 15–29-vuotiaiden nuorten tunnistamiseen, palvelutarpeen selvittämiseen, kuntoutumiseen sekä koulutus- ja työelämäpolulla edistymiseen.

Kaste-hankkeet todistavat eri toimijoiden välisen yhteistyön voimasta. Yhteistyön ei pitäisi kuitenkaan olla vain hankkeiden varassa. Nuorten syrjäytymistä on meillä vuosien varrella tarmokkaasti pyritty torjumaan monin eri tavoin. Jatkuvaksi ongelmaksi on muodostunut se, että nuorten arki ei asetu hallinnonalojen rajoihin. Suomea onkin kritisoitu putkihallinnosta. Esimerkiksi nuorten toimeentulotuki-asiakkaiden tilanteeseen kytkeytyvät sosiaalityöntekijöiden lisäksi yleensä Kela, TE-toimisto, työvoiman palvelukeskus, usein myös terveydenhuolto ja nuorisotyö. Kun tilanteet ovat mutkikkaita, niiden ratkaisemiseksi on olennaista saada nopeasti käyntiin erilaiset rajat ylittävä joustava yhteistyö. Tähän kehittämistyöhön haastan kaikki myös täällä Itä-Suomessa. Kuulen mieluusti omaksumistanne hyvistä käytännöistä.

Minä luotan meidän nuoriimme. Oleellista on, mitä nuori voi tehdä ja miten hän voi toimia yhteiskunnassa omien kykyjensä pohjalta. Jokaiselle löytyy taatusti oma polku. Olisikin erittäin tärkeää kuunnella nuorten omia kokemuksia ja näkemyksiä tämän päivän yhteiskunnasta ja heidän omasta roolistaan siinä.

Meidän pitää löytää vastauksia ainakin seuraaviin asioihin:

- Mitä nuorelle on ehtinyt tapahtua ennen toimeentulotuen asiakkuutta?
- Miten *lähtökohtaisia eroja* lasten elämän ehdoissa pystytään havaitsemaan jo varhain ja tasoittamaan päivähoidossa/varhaiskasvatuksessa ja peruskoulussa?
- Mitä nuorille tapahtuu keskeisissä siirtymävaiheissa; mitä tukea saavat tai tarvitsevat esimerkiksi peruskoulunsa päättävät nuoret?
- Entä millainen tuki kannustaa nuorta ulospääsyyn sosiaalitoimen pitkäaikaisasiakkuudesta?

Aivan erityisen tärkeää on se, että nuorten syrjäytymistä pitää ehkäistä jo lapsuudessa. Tässä olennaisia ovat riittävät lapsiperheiden palvelut sekä lapsiperheiden köyhyyden torjuminen. Neuvolat, varhaiskasvatus ja peruskoulu - ovat suomalaisen sosiaalipolitiikan vankkoja tukipilareita. Myös laadukas oppilas-huolto on tärkeää syrjäytymisen ehkäisyssä. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Laissa on tarkoitus siirtää toiminnan painopistettä vahvasti ennaltaehkäisevään suuntaan ja varmistaa oppilaille ja opiskelijoille varhainen matalan kynnyksen tuki.

Hyvät kuulijat,

Kerroin alussa kokemuksen omasta nuoruudestani suuren laman ja epävarmuuden keskellä. Uskon, että monet nykynuoret voivat jakaa kokemukseni. Minulle yliopiston ovet avautuivat kolmannella kerralla ja pääsin osaksi opiskelijayhteisöä. Epävarmuuksia ja pelkoja liittyi vielä moneen muuhun elämänvaiheeseen tuon jälkeen, mutta niiden yli kantoi tunne siitä, että tästäkin selvitään kun on selvitty aiemmista hankalista tilanteista.

Nyt on toiminnan aika. Paljon on jo saatu aikaan, mutta paljon on vielä tehtävää. Meidän velvollisuutemme on varmistaa, että jokainen lapsi ja nuori voi löytää oman lahjakkuutensa, polkunsä ja osallistua näin yhteisen yhteiskunnan rakennustyöhön. Toivon, että tämäkin seminaari tuo mukanaan uusia oivalluksia, yhteisyyden ja osallisuuden kokemuksia.